

Hogy történt? A Gestapo lépre csalja a magyar zsidóságot

UJ ÉLET

A MAGYAR ZSIDÓSÁG LAPJA

I. ÉVFOLYAM. 6. SZÁM.

MEGJELENIK
MINDEN HÉTEN KEDDEN

1945. DECEMBER 18.

A néma vádlók

Írta: SÓS ENDRE

Vádoljuk Endre Lászlót, az emacsrőrbe bújtatott vadállattól!

Vádoljuk Baký Lászlót, minden emberi gonoszság megő testitőjét!

Vádoljuk Jaross Andort, a gyűlölet és felállenség élő szobrát!

Vádoljuk szüleink, nagyszüleink, gyermekeink, testvéreink, rokonaink, barátaink, embertársaink elhurcoltatásának értelmi szerzőit!

Vádoljuk a világtörténelem példátlanul álló tömeggyilkosságának ördögilekű felbujtót!

Vádoljuk őket az egész magyar ág nevében. És vádoljuk őket külön is a maradék zsidóság nevében.

Endre László, Baký László és Jaross Andor vádiratát minden magyarnak alá kell írnia, mert ez a gyalázatos trüsz besározta és megtiporlta a nemzet hírnevét és becsületét, elpredálta és idegeneknek szolgáltatta ki az ország javait s deportáltatta és megölette a magyar föld hatszáz-ezer lakosát.

Ők az elhurcolt és meggyilkolt magyar állampolgárok — származásuk és hitük szerint zsidók voltak. És nincsen ma Magyarországon zsidó család, amely ne érezné és ne szenvedné Endre László, Baký László és Jaross Andor rémuralmának következményeit. Minden zsidó család csónka lett. Minden zsidó házból hiányzik va-

laki. Minden zsidó lakásban siratnak valakit. Van, ahol az apát. Van, ahol az anyát. Van, ahol a gyermeket. Van, ahol a testvért. Sok könny folyt már ebben az országban ezer év óta. De annyi könny még nem áztatta soha a magyar földet, mint amennyit az utolsó időkben a zsidóság hullatott.

... Igen, Endre László, Baký László és Jaross Andor tömeggyilkossági perében ott ül a népbíró ág tárgyalótermének ügyészi emelvényén, a két közvándó mellett, az egész magyarság és az egész maradék zsidóság is, hogy szimbólikus jelentéssel nagyobb nyomatókat adjon a ádirat minden szavának.

Tévész 27-e, amely december 31-én lesz, általános böjttel egybekötött gyásznapi

A Pesti Rabbiság rendelete.

Ad 259/1945. Rabb.

Zokogunk azoknak elcsúsztán, akiket nem tudunk kifejezni!

Rabbiságunk már korábban úgy döntött, hogy egyszerűsmindenkorra gyásznapiak jelöli meg az 1944 március 19-ének megfelelő zsinagógai naptári napt — Adár 24-ét, amely minden időkben a magyar zsidóságra nehezedett legsúlyosabb időszak kezdetének gyásznapija lesz.

Most, e régebbi döntésünket fenntartva, úgy határoztunk, hogy ebben az évben a legülbb nyílt gyilkosság időszakának évfordulójára böjt- és gyásznapot rendelünk el ez év Tévész 27-ére, amely 1945 december 31-én lesz.

Ezen a napon böjtli gyászistentiszteletet fogunk tartani központi, valamint összes körzeti templomainkban s megemlékezünk martírjainkról és hőseinkről, akik áldozataivá váltak a legféltlenebb gyűlöletnek s kiáltott vérrel megsejntelték a nagy Nevet. Tartsatok böjttel testvérek és vegyetek részt könyörgő istentiszteleteinken.

Engesztelő imádságaink diejérjék az örökkévalót s alázaes esdeklésaink hozzanak üdvöt egész Izraelnek, szeresse nek elégtételt, megayugvást és megbékélést minden szenvedő szívnek!

Budapest, 1945 december 12-én.

A PESTI IZRAELITA HITKÖZSÉG RABBISÁGA.

ÁRA 300 PENGÓ

És megjelenik a népbíróság drámai feszültségű főtárgyalásár egy láthatatlan kórus is, amelynek a nevében senki sem beszélhet és senkinek vádolhat. Ez a láthatatlan kórus éppen a némaságával hat és a némaságával harsog.

Endre László, Baký László és Jaross Andor áldozatairól van szó! A néma vádlókról!

Auschwitz, Bergen-Belsen, Dachau, Maidanek, Ravensbrück és a többi Lager-ek elgázosított, elégtelt, kiégett, agyonvert és legőpfegyverzett férfiai, asszonyai, gyermekei, akik távoli tájak tömegsírjaiban — koporsó és halotti lepel nélkül — alusszák örök álmukat, elküldték lelkeiket a budapesti tárgyalóterembe.

Hatszáz-ezer hitványul meggyilkolt zsidó embertestjülrünk lelkeinek kórusa és néma vádja hatja át a szörnyű per minden résztvevőjét. Endre László és társai kivételével. Bírák, ügyészek, hallgatók egyaránt átérzik a 600.000 lélek jelenlétét. Csak Endre, Baký és Jaross marad érintetlen. Ők nem érihetik a holtak szavát. Őket az élők jajsza, az anyák zokogása és a gyermekek síkoltása is hidegen hagyta. Tőlük idegen volt mindig minden, ami igazán emberi: a szánalom, a megajajlás, a részvét. Ők most is legfeljebb önmagukat sajnálják.

... Nem beszélhetünk a néma vádlók nevében. Csak

gyöngiténé elhangzatlanul is elhangzó vádjukat a mi beszédünk. Mi csupán az "Élek", "J'accuse"-ét, a maradék-zsidók vádját terjeszthetjük elő.

Ez a "J'accuse" bizony olyan, hogy eltörpül mellette Zola ama híres nyilatkozata, amelyet az ártatlanul megvádolt, elítélt és Ördög-szigetre hurcolt Dreyfus kapitány ügyében írt. Akkor egyetlen zsidót kellett visszahozni a száműzetésből és rehabilitálni, most pedig hatszázezer olyan modern Dreyfus becsületének elismertetéséről kell gondoskodni, akit nem lehet többé életrekelteni, visszahozni, kárpótolni, mert ott lelte tragikus halálát az új pokol-korszak Ördög-szigetein.

Dreyfus kapitány még életben megkapta a maga igazát. És a Harmadik Közlárság elnöke becsületrendet tűzhetett az ártatlannak bizonyult ördögszigeti ex-fegyene uniformisára. De a mi Dreyfusaink, a modern magyar Dreyfusok, sohasem térhetnek vissza onnan, ahová Endre László, Bakó László és Jaross Andor vitette őket. A magyarországi zsidóság százszázalékos áldozatát nem lehet szemtől-szembe rehabilitálni. Ebben az esetben, sajnos, csak történelmi igazságszolgáltatásról, hátramaradottnak és az erkölcsi világrend kiegészítéséről s a felbujtók és gyilkosok méltó megbüntetéséről lehet gondoskodni.

Igen, a holtakat nem lehet feltámasztani. A mostani legnagyobb eredménye: az igazságos büntetés — az azon keresztül — a brutálisan megsértett erkölcsi világrend meggyógyítása lehet, ami egyben elengedhetetlen előfeltétele a lelkek némi megnyugtatójának is.

Mi, akik a többi jelenlévőnél ezerszer inkább érezzük a népbírói tárgyalóterem falai között a lelkek vendéglátását, csak néhány mondatot tehetünk még mindahhoz, amit már elsőhajtottunk és elsírtunk.

Dicsőség Istennek! Nyugalon a holtaknak! Kenyér és béke az élőknek! De jaj — ezerszer jaj! — azoknak a bűnösöknek és emberbőrbe bújtatott vadállatoknak, akik megcsufolták Isten nevét, felöltözték milliók és milliók életét, megölték embertársaik százszázalékos és százszázalékos világi ördögcimborák, kültek brigantik honvá akarták átformálni Magyarországot!

József, a zsidó hivatásteljesítés eszménye

A zsidó ember küzdelmes életében, szenvedések sorozata után ösztönző példát kaphat a Szentírásból. A bibliai József történetének örök szépsége izzó színeket vetít a csüggedt zsidó lelkére új sorsváltásra, hivatástudatának megerősítésére. Így a szentírási ifjú álmainak segítségfonalából szövődik minden korokban a zsidó reménység tarka palástja...

Templomainkban ezekben a hetekben József életéről olvasunk szent Tóránkból: testvérei nem szerették, mert nagyrautó álmodat látott, irigykedtek rá azért is, mert apjuk, Jákob, szeretetében föléjük emelte Józsefet. Egy alkalommal mély verembe vetették, majd eladták az ismaelitáknak — azután halálhírért költötték.

Most ott látjuk a tizenhétéves gyermekifjút, amint téteván, halad a karavánnal a pusztában, idegen emberek között egyedül és megismeretlen országok felé. Lehajtott fejjel, reményvesztett csüggedéssel lépeget a tikasztó melegben s olykor félve tekintet a körülötte nyüzsgő sokaságra.

Lassan elérkezik az este, lezáll az éjszaka is. Csend honol a táborban: az ismaeliták elpihentek — mindenki alszik, csak József szemét kerüli az álom. Megkötözve hánykolódik fekhelyén: a szabadulás vágya marcangolja szívét s már-már a kétségbeesés rettenete nehezedik lelkére. Gyötrő tehetetlenségében rossz sejtések lázképei kínozzák: a halálát óhajtja, hogy vége legyen szenvedéseinek.

Hirtelen halk fuvallat rezdül a levegőben: eltűnnek szemei előtt a lelkeltépő gonosz démonok s megjelenik Jálotta édesanyjának, Ráchelnek szelleme. Megöleli láztól reszkető fiát s csókot leheli homlokára. Majd az áltságból ocsudó ifjú kötelekeit feloldozza és kiveteli a táborból, hogy meneküljön, amerre tud. S József fut-fut az éjszakában: anyja már nem kíséri, egyedül ér el egy ismeretlen helyre. Megpihen s álmában tündöklő fényességben egy angyalt pillant meg, amint feléje közeledik:

— Isten követe vagyok — így szól Józsefhez —, egykor engem küldött az Örökkévaló, hogy megmentssem Izrákot,

amikor apja égi parancsra áldozatra vitte. Tudd meg, hogy ez a hely Mória hegye. Ahol te most pihensz, ott állott az oltár, amelyen áldozni készült Ábrahám...

József felriadt álmából, egy pillanat alatt magára eszmélt: megértette, hogy neki Isten hivatást rendelt, amelynek teljesítése elől nem futhat meg. Most érezte igazán, hogy kötelessége van, amelynek parancsától többé nem menekülhet. Felismerte teljességgel, hogy feladat vár rá, amelynek kötelemétől soha nem szabadulhat. Lélekszakadva rohant vissza a táborba, hogy még hajnal előtt elérje azt. Ott újra elfoglalta helyét — és vállalta a sorsot, melyet neki szánt Isten akarat.

Akció a Sopronban és környékén elpusztult munkaszolgálatosok és sáncmunkások exhumálására, illetve sírjaik megóvására

A napokban a Magyarországi Izraeliták Országos Irodájában értekezletet tartottak a Sopronban és környékén elpusztult munkaszolgálatosok, sáncmunkások és deportáltak exhumálása, illetve sírjaik megóvása ügyében. Az értekezleten az Országos Iroda és a Pesti Chevra Kadisa képviselőin kívül részt vettek a Soproni Izr. Hitközség vezető tagjai is. Akiknek részéről Davidovics Lajos előadta, hogy számításai szerint Sopronban és környékén kb. 4—5000 hittestvérünk van eltemetve. Azonkívül igen sokan a közeli burgenlandi falvakban vannak elföldeve. Amennyiben erre mód volt, a soproni hitközség ezekről ideiglenes listát készített, ezek azonban hiányosak és kiegészítésük komoly munkát igényel. A soproni hitközség hajlandó ezt a munkát elvégezni. A listák elkészítése után a Pesti Chevrának küldenek fel.

Megállapítást nyert ugyanis, hogy az áldozatok jelentékeny százaléka budapesti, illetve pestkörnyéki. Megemlítette, hogy a napokban egy budapesti munkaszolgálatos tetemét akarták egy soproni környéki faluban exhumálni, de mire a helyszínre értek, az ottani svábok a sirt felzártatták s a hozzátartozók nem tudták az elhunytat megtalálni. Ez arra indította a soproni hitközséget, hogy országos akció keretében ku-

...S álmai teljesedésében rabszolgáskorból királyi trónra emelkedett József: országok jólétét biztosította kormányzó hatalmával és alijának meg testvéreinek életét mentette meg nagy éhínség idején. Így lett története a zsidó ember számára történelmi sorscsapás után eszménykép, új sorsváltásra a zsidóságért, új kötelességteljesítésre a zsidóságban. József alakja utat mutat s így szól: zsidó ember, kit országokon át űztek, hajtottak és kínoztak, arra menj, ahol visszatérsz a zsidósághoz — a kötelesség ösvényén teljesítsd hivatásodat a zsidó közösségért, a zsidó jövőjéért... József, tarka álmainak megvalósulása sok színes reménynek forrása — életének jobbra-változása pedig a zsidóság előtt ösztönző példa mindig az izzó hitnek megigazulására... (—a—i)

lata fel a sírokat. Elgondolásuk szerint ott, ahol főmegsírok vannak, a helyet bekerítik s közös sírkövel látják el, az egyes sírokat pedig exhumálásuk után a soproni temetőbe szállítanak. Természetesen azok, akiknek anyagi módjukban áll, agnosztikusok után halottjaikat szülővárosukba szállíthatják.

Az Országos Iroda és a Pesti Chevra Kadisa képviselői intézményeik nevében köszönetet mondtak a soproni hitközség vezetőségének és megígérték, hogy e cél megvalósítására anyagi segítséget fognak nyújtani.

FELHÍVÁS.

Felkérem mindazokat, akik Sopron, Sopronbánszalló, Agfalva, Balf, Harka, Kópháza, Nagycenk, Hidegség, Fertőbör, Fertőrákos, valamint Deutschkreuz, Eisenstadt, Donneskirchen, vagy más burgenlandi falvakban munkaszolgálatot vagy sáncmunkát teljesítettek, haladéktalanul értesítsenek arról, hogy bajtársaik és ismerőseik közül ki, hol, mikor és milyen körülmények között halt meg. Ha mód van rá, kérem annak közlését is, hol van az illető elhantolva (az esetleges ismertetőjelek közlésével). Egyben arról is kérek értesítést, hogy a keretemberek közül ki, kit és hol bántalmazott. A közlések Davidovics Lajos, Sopron, címre küldendek.

Székelty Emil ékszerész
Rákóczi-ut 26
briliáns, aranyat, ezüstöt legdrágábban vesz

HOGY TÖRTÉNT?

III.

A Gestapo léprecsalja a magyar zsidóságot — Kik voltak a zsidóságot likvidáló SS Kommandó vezérei?

A történelmi események jelentőségét legtöbbször csak bizonyos távlatból lehet felismerni és kellően mérlegelni. Ha a látószög kicsi, a szentelő hamis képet kap. A tapasztalat szerint, aki benne él a történelmi eseményekben, úgy jár, mint aki közvetlenül egy épület homlokzata előtt áll: csak kis részét tudja betekinteni és ezért nem láthatja a teljes valóságot.

Ez volt a helyzet a német megszállást követő órákban és napokban. Az általános bizonytalanságban kétséges volt, hogy a megszállás milyen jellegű és terjedelmű lesz, legfőképpen pedig, hogy a németek teljesen és véglegesen kaptak-e rendelkezési jogot a magyar zsidóság felett? A most folyó politikai perekből szerzett adatok is megerősítik, hogy nem voltak alaptalanok azok a híresztelések, amelyek akkoriban tudni vélték, hogy egyes német körök a megszállást bizonyos időre tervezték és azt megfelelő kormányalkutástól tették függővé. Ma már tudjuk, hogy a Gestapo itteni létszáma milyen csekély volt, felépítésükben mennyi hiány mutatkozott és hogy az első időben még saját maguk sem tudhatták, nem lesz-e bizonyos magyar ellenállás!

Ezek a körülmények magyarázzák meg, hogy Eichmann vezérkara keztyűs kézzel fogott hozzá a magyar zsidóság „megfolygozásához”. Elvégre közel 1.000.000 főből álló tömegről volt szó, amely sokszáz községben volt szétszórva. Ezeket stigmatizálni, összelembertíteni, kiszállítani, rabszolgámmunkára hajtani és megölni — nem volt olyan egyszerű feladat, különösen akkor nem, ha ezt a munkát úgy akarták végrehajtani, hogy a magyar lakosság mindebből lehetőleg keveset tudjon, a végső célt homály borítsa, nehogy megszóllhasson az emberi érzés abban a magyarságban, amely minden antiszemita, hírvérés ellenére végeredményben mégis csak sorsközösségben él zsidó szomszédjával. A magyar zsidóság kellő előrelátás és főleg megfelelő szervezethez hiányában bódultan és minden ellenállás nélkül teljesítette hűbérsaj parancsait, — ezek ellenben hideg céltudatossággal készítették elő munkájukat. Tapasztaltak voltak és munkáerejükkel is takarékoskodtak. A régen bevált diktátori módszert alkalmazták: „divide et impera”. Amint a deportált táborokban legtöbb helyen a

zsidókat a zsidókkal ülteltették és még a krematóriumba is zsidókkal szállították be testvéreik holttesteit, ugyanezt a jól bevált módszert alkalmazták a magyar zsidóság kiirtásánál is. Ez pedig abban állott, hogy zsidókkal szerveztették meg a magyar zsidóságot, a vezetőségnek látszólag nagy hatalmát, — vagy ha így tetszik, — hatalmat adtak, ezenkívül kiterjedt besúgó-rendszert szerveztek. Így könnyen és lehetőleg kevés német erő felhasználásával, de annál biztonságban haladtak végső céljuk, a magyar zsidóság kiirtása felé. A későbbiekben rátérek arra, vajjon a

Gestapo már kezdetben biztos volt-e abban, hogy Magyarországon a német, olasz, holland, stb. módszerek szerint, vagy pedig a román példa alapján kell-e eljárnia?

A Budapestre érkezett Gestapo különböző Kommandóira oszlott. Ma már tudjuk, hogy külön csoport foglalkozott a baloldali politikusokkal, mások a gyanúsak mutakozó magyar katonatisztek megfigyelésével és külön parancsnokság a zsidóság „likvidálásával”. Ez az utóbbi Kommandó, katonáisan egyszerű fedőnév alatt dolgozott: „Einsatzkommando der Sicherheitspolizei und des SS”.

Eichmann—Krumey—Wisliceny

A Kommandó parancsnoka Eichmann Obersturmbannführer volt, aki azt állította, hogy palesztinai születésű, héber nyelven beszél és otthonos a zsidó tudományokban. Ezeknek az állításainak azonban ellentmond az, hogy héber tudását figyelembe nem véve héber nyelven mondott néhány mondatot, hanem a Szentírás első szavait idézte, amit minden kezdő, nemzsidó teológus is kívülről tud. Bizonyára valamilyen német-héber nyelvkönyvből tanult valamit.

Eichmann csak egyszer jelent meg a Sip utcában, egy koradélutáni órában, amikor hitleri dühvel állapította meg, hogy ott még a régi hitközségből is vannak hivatalok és nem mindenki az általa kipánt új gépezetben működik: „Sie wissen noch nicht, wer ich bin, ich bin der Muthund. Ich naus mit der Kultusgemeinde!” — üvöltötte magából kikelve.

Eichmann után rangban Krumey Obersturmbannführer következett. Foglalkozására egyszer elszóltta magát berlini kereskedő. Magatartásában hébe-hóba emberi tulajdonságokat is lehetett felfedezni. Gábor János reá tudott legjobban hatni. A vidéki deportálásokban nem vett részt

és közvetlenül a felfüggesztett budapesti deportálások előtt — állítólag visszahívták, vagy eltávozt. De utóbb újra megjelent a színen, a bergenhelteni csoport helyzetének tisztázása végett és 1944 decemberében az akkor még a hannoveri táborban levő 1300 embert ő kísérte a svájci határig és ő adta át a csoportot dr. Kastner Rezsőnek. Ez az SS vezér mindig keveset és megfontoltan beszélt.

A legnagyobb szélhámos Wisliceny háró „úr” volt, aki nek kévéres, Göring-szerű, szinte jovialitának mutakozó alakjában a vidéki magyar zsidóság tömeggyilkosa bujt meg. Ő volt „a szónok”, őt lehetett látni mulatóhelyeken, szerette a nőket, az italt és a pénzt. Magyarországi „vállalkozása” előtt a pozsonyi Carlton hotelnek volt állandó vendége; „megközelíthetőségét” már a pozsonyi zsidók ismerték, ők hívták fel erre a budapesti ortodoxok figyelmét. A Freudiger Pál-féle külföldi akciónak ez volt a kiindulási pontja. (Freudiger tudvalegően augusztus első napjaiban kb. hetvenmagával Wisliceny segítségével, román utasokkal Kelebián át kimenekült a náci gyűrűből.)

A nagy hazugságok

Ebből a társaságból kettő: Krumey és Wisliceny voltak jelen a március 20-i „gyűlésen”, amikor a pesti hitközség disztérmben az első napon kapott parancs szerint az összes budapesti zsidó intézmények vezetői megjelentek. A terem tele volt, izgalmas forróságot éreztem. Az emelvényen — ahol egykor a magyar zsidóság recepciójára vonatkozó határozati javaslatot

hirdették ki s ahol egy félvezárzon át annyi jeles közéleti ember, pap, író, költő ült — ez a két Gestapo tiszt terpeszkedett. (Ez a magyar zsidóság tragédiáját jelképezte, amely bennem Jeruzsálem pusztulásának, Jeremiás próféta „Echo”-jának emlékéit idézte fel.) Az „ülésnek” még a formáját is megadták: mellőltük azt Stern Samu, az Országos Iroda elnöke

is. Igen „finomak” s „udvariasak” voltak hozzá. „Herr Hofrathnak” szólították. Wisliceny szónokolt. Kezében cigarettával, a legnagyobb könnyedséggel adta elő a legnagyobb hazugságokat. „Ne legyen félreértés, itt nincs megszállás”, — mondotta. „A németek fegyvermezzel magatartást kívánnak az itteni zsidóságtól.” „Kövessenek el mindent, nehogy pánik legyen.” „Senki se rohanja meg a bankokat, hogy pénzt kivegye.” Hangsúlyozták, hogy „csak azért, mert valaki zsidó, senki nek sem lesz bántódása”. De ugyanakkor már folyamatosan voltak az elfogatások és arra valami magyarázatot kellett adni. Ezért hozzáfették, hogy egyeseket azért tartóztattak le, mert az illetők a rendelkezéseket megszegtek, vagy korábbi politikai magatartásuk kívánta ezt meg, — s különben is — „háboru van — ilyenkor szükség van fuszokra”.

Amikor a Hauptsturmbannführer befejezte „előadását”, az emelvényt körülvevők és a megjelentek a német „vendégeket” úgy halmozták el kérdésekkel, mintha egy szabadegetemi előadáson lettek volna.

A vidéki zsidóság „kitanítása”

Ez a tragikus cirkusz még egyszer megismétlődött, egy héttel később, március 28-án, amikor a vidéki zsidóságot akarták „kitanítani”. Erre az ülésre az Országos Iroda sürgőnyt és írást meghívott küldött ki. Az utóbbi a következőképpen szólt:

„A következő szövegű sürgőnyt küldtük Önnek: Polyó hó 28-án, kedden délután 11 órakor Sip-u. 12. szám alatt tartandó rendkívül fontos országos értekezleten feltétlen megjelenését váróm. Utazási engedélyt küldöm. Netáni akadályoztatása sürgőnyileg jelentendő, helyettes megnevezésével.

Ennek előzményeképpen értesítjük Önt a következőkről: E hó 20-án óta állandó tárgyalásokban vagyunk a német katonai hatóságokkal, amelyek a legnagyobb súlyt helyezik arra, hogy az ország izraelita lakossága páulmentes hangulatban, nyugodtan

Kávéház, vendéglői berendezések

GYORSMÉRLEGEK, NATIONALKASSZÁK, IRÓGÉPEK,
stb. eladás.

Rebenfeld

Népszínház-utca 21.

folytassa nemcsak magánéletét, hanem hitéletét, szociális és kulturális tevékenységét is. Ennek elérése végett az egész országra kiterjedő hatáskörrel megalakult a Magyar Zsidók Központi Tanácsa, amely további, rangsorban utána következő szerv gyanánt az Országos Bizottság megalkotását fogja foganatosítani. Ezért vált szükségessé, hogy a bevezetőben jelzett tanácskozást megtartsuk. Nagyon kérjük, méltóztatassék meghívásunknak okvetlenül eleget tenni, mert a mai nehéz napokban az egész zsidóság sorsdöntő érdekei függnek a zsidóság kellő megszervezéséhez és a pánikmentes hangulat fenntartásához. A német hatóságok által kiállított utazási igazolványt mellékeljük. Ez legszemélyesebb természetű, másra át nem ruházható. Német akadályoztatása esetében, helyettes nem jöhet, illetve nem utazhat. Sürgönyünk tehát ekként módosítást szenved. Magától értetődik, hogy a jelenlévők által hozott határozatok a távollévőket is kötik. Budapest, 1944. március 24. Hilttestvéri üdvözléssel:

a Magyar Zsidók Központi Tanácsa nevében: elnök.

A vidéki kiküldöttek

Noha a németek erre az ülésre „kivételes” utazási engedélyt adtak, a vidékről csak kevesen jöttek. Ott volt: dr. Greiner József pécsi, Wesel Imre szombat-hegyi, dr. Kolos Ákos kassai, dr. Unger Gyula győri, dr. Szegő Miklós székelyfehérvári, dr. Meér Samu nagyvárad, dr. Mandel Sándor szolnoki, dr. Fischer József kolozsvári, dr. Pap Róbert szegedi, Feldmann Mór miskolci, Leitner Sándor nagyvárad, Ungár Jenő debreceni elnök. (Szinte a történelem homályából lépnek elő ezek a nevek; vajjon sejtették-e, hogy néhány kivétellel, sorsuk a pusztulás és mártírhalál lesz?)

Az ülésen Krumey jelent meg. Szokásához képest keveset beszélt, inkább azt várta, hogy őt kérdezzék. Történetesen, alázatosan izgatottan szólalt meg a „vidéki urak”. A régi, történelmi múlttal bíró nagy magyar zsidóság utolsó országos ülése volt. A tárgyalások mellékvágányra siklottak. A budapesti Kommando t. i. állandóan azt hangsúlyozta, hogy a fővárosi Központi Zsidó Tanács fog rendelkezni az egész országban. Ennek ellenére egyes vidéki városokban önálló hatáskörrel „helyi zsidó tanácsokat”

Ne csináljon lakásgondot, keresse fel

ifj. Nagyot

Pesten: VIII., Vas-u. 5.
Budán: XII., Alkotás-u. 1.

SZÁSZ ÉKSZER

SOMOGYI BÉLA-UT 3/A. SZÁM.
VÉTEL: ELADÁS!
Telefonszám: 221-887.

állítottak fel. Az ülés — Krumey hozzájárulásával — ki-mondotta, hogy egységes országos szervezet legyen. Nem tudom, hogy Krumey passzív magatartását nem befolyásolta-e már az, hogy ő már ekkor tudta, hogy minden szervezkedés

Hozzászólás a „Hogy történt” cikksorozat II. cikkéhez

Dr. Munkácsi Ernő külön tollából cikksorozat jelenik meg az Új Élet hasábjain. Időrendben igyekszik az akkori eseményeket feleleveníteni. A nevezett cikkben a németek első, 1944 március 19-i látogatását tárgyalja és ezzel kapcsolatban egy mondatában közli, hogy az épület teljesen kiürült és csak az adóhivatal néhány óradíjas alkalmazottja folytatta a munkát.

A Pesti Izr. Hírközség tisztviselő kara nevében rá kell, hogy mutassak a tényleges valóságra. Ugyanis nemcsak nevezett órabérek maradtak az épületben, hogy munkájukat folytassák, hanem ott maradtak és folytatták munkájukat a hivatalos órák befejeztéig mind azok a tisztviselők, akik saját felelősségükre benn alartak és mertek maradni. A való tény az, hogy a délelőtti közgyűlés bekezdése után az elnökségtől körtelefon-utastást kaptak az osztályvezetők az épület kiürítésére azzal, hogy a tisztviselők is csak saját felelősségükre maradhatnak. A tisztviselők egy része az épületből eltávozott, de bennmaradt az elnöki, az adóosztály, a számvetőség egy része, a pénztár és a gazdasági ügyosztály tisztviselő kara teljes létszámban Adler Gyula mérnök és Fischer Kornél osztályvezetőkkel egyetemben. Meg kell tehát állapítani, hogy a tisztviselői kar nagy része az első pillanattól kezdve, mindvégig helyt állott és ezzel kapcsolatban le kell szögezni azt is, hogy úgy a gazdasági osztály, mint később a műszaki osztály Domonkos Miksa jelenlegi ügyvezetővel az élén, a németeknek a Tanácson keresztül kiadott rendelkezéseit tőle lehetően szabotálta, úgyhogy több alkalommal ki volt téve a tartóztatás veszélyének.

A fentidézett cikk később megemlíti, hogy a németek ígéretet tettek, hogy a Tanácsot és a hivatalnoki kart, hogy munkáját nyugodtan végezhesse, el látja u. n. Gestapo-igazolvánnyal. Ez a kitétel a nagyközönségben azt a látszatot keltheti, hogy a tisztviselői kar tényleg el lett látva ilyen mentesítő igazolvánnyal és ezáltal minden zaklatástól és különleges rendszabályoktól mentesült, holott a tény az, hogy a németek kiadtak kb. 350 mentesítő igazolványt, ebből a hírközségi tisztviselők közül csak az osztályvezetők és néhány protekciósabb tisztviselő kapott, összesen mintegy 30-35 személy, míg a többit a tanács tagok hozzátartozói, valamint eddig a hírközségtől nagyon távolálló, újonnan

csak látszólagos és a magyar zsidóság kikérülhetetlen útja Auschwitzba vezet.

MUNKÁCSI ERNŐ

A következő számban folytatjuk: „A Zsidó Tanács.” „A Gestapo zsarolásai és rablásai.”

beállított munkaezők és szűk baráti körhöz tartozók kaptak. A hírközségi kis tisztviselők ilyen igazolványt nem kaptak, csak később a szabadmozgásukat biztosító igazolványt, hogy a hivatalba bejárassanak a tilalmi idő előtt munkájuk elvégzése céljából. Még a gazdasági osztály tisztviselői sem kaptak az osztályvezetőkön kívül, ezek pedig, minthogy árubeszerzéssel foglalkoztak, a nap nagyobb részét az utcán voltak kénytelenek tölteni. E sorok szerény írójának, akinek, mint a gazdasági osztály tisztviselőjének a hírközség és a körhöz tűzloanyaggal való ellátása volt a feladata, így naponta a tehérpályaudvarokra kellett kiemennie minden igazolvány nélkül. Ennek folytán több alkalommal kellemetlen helyzetbe kerültem, úgyhogy egy pályaudvari incidens után, az akkori adminisztratív vezetőnek, dr. Kohn Zoltánnak írásban és szóban kijelenttem, hogy Gestapo igazolvány nélkül többé nem megyek ki a pályaudvarra, erre senki, még a Tanács sem kötelezhet. Igazolványt természetesen nem kaptam.

Tekintettel arra, hogy dr. Munkácsi Ernő, a cikksorozat általában igen nagyrabecsült szerzője, betegsége miatt hosszabb-rövidebb időt kénytelen volt a nyár folyamán hivatalon kívül tölteni, tehát az e időben történetekről csak informátorai révén tudhatott, így a cikksorozat nem adhatja mindenben hűséges képét a való eseményeknek, viszont csekélységem, egy nap kivételével, amikor a Gestapo az irásztalom mellől elcipelte, mindvégig a helyemen voltam és az eseményeket jól megismerhettem, azért, hogy cikksorozatba ilyen apróságoknak látszó, de mégis nagy csoportokat érintő tévedések kerüljenek, ezért a cikksorozatot figyelem és ha

szükségét látom annak, hogy azt a tényleges valóság érdekében korrigálnom kell, azt meg is teszem. Ezzel tartozom az igazságnak, a történelmi tényeknek és esetleg, mint azt soraimból látjuk, tisztviselőtársaim szereplésével kapcsolatos érdekeknek.

Szilágyi Sándor,
gazdasági osztályvezető,
szföv. th. biz. tag.

*

Helyet adtunk a fenti hozzászólásnak, mint ahogy szívesen fogadjuk minden hozzászólást, mert az a célunk, hogy a cikksorozathoz közölt tények a valósághoz hűven ismertessék az akkori idők minden eseményét, még a látszatra esetleg kétséghatónak látszókat is.

Érdekes rádióriportot

hallottunk a napokban a budapesti stúdióból. Györgyi László, a rádió kitűnő színpad- és riportere interjúolta meg a mikrofon előtt dr. Tábori Pált, a londoni Reuters iroda vándorát járó magyar riporterét, aki többek között — ami bennünket érdekel — igen érdekes beszámolót adott a közelmúltban teli palesztinai látogatásáról. Elmondotta, hogy alkalma volt beszélgetnie Palesztinában az ottani zsidó és arab vezetőkkel, beszélgetést folytatott — természetesen világnyelvi számára — a 60 éves, magyar származású világhírű költővel Avigdor Haméirrel, aki héberre fordította Madách „Az ember tragédiája” című művét, amit játszanak is Palesztinában. Jelen volt az egyik illegálisan érkező kivándorlókat szállító hajó megérkezésénél, amely az éj leple alatt közelítette meg a kikötőt.

HÁZVEZETŐNÖT

azonnalra felveszék, orv. orvosok. Felfedezéskor, Békéscsaba, Bismarck t. 1. sz. Erzsébet-tér 5. Felfedezéskor.

Bergenbelseniek!

300.000 P

jutalmat adok annak, aki megbízható hírt ad feleségem hollétéről,

Garbovits Imrénéről

szül. Rosenstein Jolán. 1944 december 8-án deportálták, 26-án érkezett Bergenbelsenbe. Utoljára 1945 február második felében látták a 40-es Häftling-blockban.

GARBOVITS IMRE

Budapest, IV., Fehérhajú-utca 8. udvarban, délután 2-ig.

Einstein professzor a zsidókérdésről...

A new-yorki rádió december 12-én egyik esti magyar adásában beolvasta Einsteinnak, a világhírű tudós legutóbbi beszédét, melyet azon a banketten mondott el, ahol az idei Nobel-díj nyertesét ünnepelték.

Einstein professzor megemlékezett a tudósok érdeméről, akik az atombomba szerkesztésében vettek részt és ezáltal befejezéséhez segítettek a második világháborút, mely megdöntötte a fasizmus gyilkos hatalmát. Rámutatott arra, hogy fizikus létére nem foglalkozik politikával, de megemlékezett egy olyan problé-

máról, mellyel minden tisztességes embernek foglalkoznia kell, aki az igazság és jog alapján áll és a világéke céljait szolgálja.

Az illusztris tudós felszólalásában kitért ezután az európai zsidóság kérdéseire. Csodálkozásának adott kifejezést, hogy a történelem után még ma is vannak politikusok és államférfiak, akik nem mutatnak kellő megértést a sokat szenvedett zsidóság ügye iránt, holott az egész művelt világ úgy érzi, hogy a történelem legnagyobb megpróbáltatása után igazságot kell szolgáltatnia a zsidó népek. Su-

lyosan nehezményezte beszédében, hogy Európa egyes országaiban a reakció s a vele karöltve járó antiszemitizmus új hangoltságában még mindig a régi nótát fújja. Kifogásolják — mondotta Einstein professzor — az európai országokban, hogy a zsidók helyenként az élen vannak, de hallgatnak arról, hogy ugyanott a háborus veszteségek ijesztő statisztikájában is az élen mutatkoznak az európai zsidóság veszteségei. A legtöbb országban elismerik, hogy az újjáépítés feladatai körül szükség van a zsidók vállal-kozási szellemére, de hallgat-

nak a jóvátétel kérdéseiről.

Einstein professzor végül tiltakozott azok ellen a megszorítások ellen, amelyek még mindig elzárni óhajtják Palesztina kapuit azok elől, akik az elszorított veszteségek, üldözések és antiszemita intézkedések következtében úgy érzik, hogy nyugalmat és biztonságot csak a Szentföld nyújthat nekik.

Az ünnepő gyülekezet nagy érdeklődéssel hallgatta és lelkesedéssel tapsolta meg a világhírű fizikus bátor kiállását, akinek súlyos mondatait az éter hullámai elvitték a világ minden részébe.

Mikor hal meg Hitler?

December 17-én három olyan háborús főbűnös került illetékes fóruma: a független magyar Népbiróság elé, akikhez a magyar zsidóságnak különös köze van. Endre, Jaross és Baky a „zsidótlakítás szakszolgálati” voltak, kezükhez hatszázezer magyar zsidó ártatlan vére tapad. Külön ki kell hangsúlyoznunk, hogy még az ő ügyüket sem tekintjük pusztán csak zsidó-ügynek, mint ahogy a fasizmus és a demokrácia is csak ostoba elmék szűrőjén át válhatott zsidóság körül forgó kérdéssé. De mint ahogyan az egyik oldalon állandóan és erőteljesen terjesztani kívánjuk az igazi demokrácia tárgyilagossá szellemét, mint ahogyan elvetjük, sőt ártalmasnak tartjuk a szenvedések u. n. előjogát, a másik oldalon kötelességünk megemlíteni azt, hogy a fasizmus még nem jelent szükségképpen antiszemitizmust, de az antiszemitizmus — a multhan és jelenben, nyers és differenciáltabb alakban egyaránt — mindenképpen a fasizmust, Hitler szellemét sugározza.

Tisztában vagyunk azzal, hogy Endre Lászlót és társait ég és föld választja el — mondjuk egy mostanában nagy viharokat szántó ifjúsági lap „Rosta” című rovatától. Nagyon jól tudjuk azt is, hogy azok, akiknek beszédei és írásai még ma is csak úgy hemzsegneken a magyar zsidóságra vonatkozó általánosításoktól, legnagyobb ellenségeknek tekintik a volt pestmegyei „mintaalispán”-t, mert becsületes fiait a magyar népek és hűségesei hitvallói

a szociális átalakulásnak. De írónak és politikusnak elsődrendű kötelességük, hogy ismerjék a tömegek lélektanát. Nem mindenki olvassa el például Veres Péter összegyűjtött tanulmányait ahhoz, hogy egy szervesen összefüggő gondolatrendszer keretei között magyarázza meg magának, mit értett a parasztság bölcse „idegenektől független népség” alatt. Nem Veres Péter rendezte a tüneményt a Nemzeti Színházban, de az ő szavai bátorították fel az egész magyar demokrácia hírnevére szégyent hozókat, ő dobott könnyelmű módon szikrákat az olajra, amely sajnos, még nem párolgott el. Ügyszintén Darvas Józsefnek — aki éppen lapunk hasábjain jelentette ki, hogy sohasem volt és ma sem antiszemita —, elég volt csak leírnia Fischbein ur nevét, másnapra betörtek a Népszínház-utcai boltkirakatait.

Nem néhány kirakatüveget és egy megzavart színházi előadásért fáj a szívéünk, hanem azért, mert azt kell látnunk, hogy Hitler még nem halt meg egészen. Endre, Jaross és Baky ott állnak híráik előtt, akik minden bizonnyal ki fogják rájuk róni ezerszer megérdemelt földi büntetésüket, a magyar alkotmány új törvénnyel bővül, a faji és nemzeti jogi igazítás büntető nyilváníatásának törvényével, de egyesek még nyíltan és hivalkodóan zsidóznak, és meg vannak győződve róla, hogy igen jó demokraták. Amíg ez a kérdés a magyar társadalom lel-

kében nincs elintézve, amíg a fajok és felekezetek ellen való izgatás talajra lelhet, addig — még ha személyében el is pusztult, sőt követői és

imádói is kivesznek e földről — nem halt meg a gyűlölet és fanatizmus Fűhrere, Hitler Adolf.

ANTAL GÁBOR

Hogyan született meg a Sárga Könyv?

Abból az alkalomból, hogy a Sárga Könyv új, bővített kiadására a közeljövőben sor kerül, kérdést intéztünk a Sárga Könyv szerkesztőjéhez, Vihar Bélához, a jövővi pótlához, akinek „Kincsörző fia” című mesekönyve, — amelyet Komlós Aladár írt — az aprónép körében aratott sikert. „Betűk békességében” című versköteté pedig új hangjával és egyéni mondanivalójával az irodalmi körök elismerését vívta ki: kérdéseinkre, a Sárga Könyv keletkezésére vonatkozóan Vihar Béla az alábbi következő választ adta:

— A Sárga Könyv közreadásával keresztmetszetet kívántam nyújtani a magyar zsidóság háborus szenvedéseiről. 1911-től, illetőleg 1919-től 1945-ig. Magától értetődő, hogy ez a kép, ha egységességre is törekszik, eszupán vázlatos lehet. Az eljövendő történelmi feladatok lesz a Sárga Könyv és a napról-napra mindig bővülő újabb és újabb adatokból felelmetes teljességűvé összeállítani a történeteket: az emberi szenvedés és az emberi elajlás ijesztő infernóját.

— A könyv közreboesajításának a már említett adatgyűjtés mellett még más feladat is volt. Mindenekelőtt a felvilágosítás azok felé, akik nem tudják, vagy még ma sem akarják tudni, hogy 600.000 ember elpusztításának évzárókat látott le és városaink, falvaink tele vannak kísértetekkel, akik mint a történelemben munkálós erkölcsi törvényezőség olt kísértének a jelen eseményeiben.

— Nem egy öncélú maochizmus füzte tehát egybe a Sárga Könyv jegyzőkönyveit, lapszemelvényeit, glosszáit, sta-

tisztikáit stb., stb., hanem a fájdalom mélységein felülemelkedő tanító és nevelő szándék: felismertetni a bűnt és megmutatni, hogy a gyűlölet szavaira tapsoló kéz, úgy lehet, holnap az ártatlanok vérelével szennyeződik be. Másrészt azonban figyelmeztetést intéz a Sárga Könyv a zsidósághoz is. Ebből a szempontból a befejező részekre, különösen a „Mit üzennek halottaink a zsidóságnak?” című fejezetre utalok. Fontosság szempontjából, már csak időszereisége miatt is, ezt egyenlő jelentőségűnek tartom a jegyzőkönyvekkel.

— Egyébként az összeállításnál az az elgondolás vezetett, hogy a munka szerzője egyrészt a kor, másrészt a magyar zsidóság egyeteme: az élők és a halottak. Ezért választottam az egyetlen teljes hitelességűnek megfelelő formát, a szemtanúk vallomásainak tömegét.

— Ugy vélem, hogy a téma a maga borzalmassága mellett, szent téma. Aki másként nyúl hozzá — és sajnos, erre már van példa, — az olesó ponyvává silányítja a világtörténelem legnagyobb drámáját.

— Kollektív vállalkozásnak szántam a könyvet. Inkább letompítva a színeket, ahogy ez az igazi bánathoz — és a temetőhöz illik. Végső soron a humanizmus: a zsidóság és a magyarság megújulását váltam szolgálni.

— A Sárga Könyv minden természetesen fogyatékosága mellett ezzel a küldetéssel indult el utjára. Fejezi be nyilatkozatát Vihar Béla. G. — S. —

VILLAMOSSAGI

háztartási cikkek, szerelési anyagok, Vétel, Eladás, Bizomány. GERŐ SANDOR, Bp., VI., 6-a. 24.

Holder József*

(1893—1944)

A jiddis vers ötvösmestere volt. Nem a tárgy, a tartalom, az élmény volt a fontos és lényeges nála, hanem a ruha, a kép, amelybe gondolatait és emlékeit öltöztette. Nem hasított új utat, de becsülettel megörizte azt, amit elődei előtte elmondtak. Kicsit érzelmes volt, de ezzel nem riasztotta el olvasóit. Aki érzéketlenül haladt el moudanivalója mellett, azt meghódította verseinek zenéjével, csengő rímeivel és találó hasonlataival „Ofi singt sich“ című verseskötete révén a jiddis költők legjobbjai közé került. Amerika és Lengyelország jiddis lapjai (Haeftira, Lemberger Tag, Vorwärts) szívesen közölték írásait. Holder József egyideig Máramaroszigeten maga is szerkesztett jiddis lapot. A pesti költők baráti körén kívül a nagy jiddis központok olvasóiban találta meg azt a közönséget, amely elismerte tehetségét és érdeklődéssel kísért munkáját, Pesten sivatagi virág volt az ő költészete. Reménytelen harc a közömbösséggel. A magyarországi zsidó olvasó, aki közismerten irózik a zsidó írástól, alig vett tudomást Holder Józsefről. Nevét megjegyezte, mert Putai József a fegyvertárs lelkiismeretével hívta fel a figyelmet Holder Józsefre, de különben nem törődött vele. Pedig verseiből többen fordítottak magyarra: barátai közül Bródy László, Peterdi Andor, Somlyó Zoltán.

Holder József, mint műfordító igen jó szolgálatot tett a magyar irodalomnak. Értékes munkát végzett, mert olyan rétegek előtt ismertette és népszerűsítette a magyar irodalmat, amelyet ugyan a hivatalos magyar irodalmi körök szinte dicsékedve lebecsültek, de amely mint olvasóközönség mégsem olyan érzéketlen, mint hirdetik: Amerika jiddisül beszélő könyvbarátaira gondolunk, akik Holder József fordításain keresztül ismerték meg az Ember Tragédiáját és Ady Endre verseit.

Holder József több volt, mint egyszerű jiddis verselő. Ha társadalmi hatása és közönsége sikere nem is volt olyan kézzelfogható, mint Morris Rosenfeldé, irodalmi érték szempontjából azonban helyét mégis mellette kell kijelölni. És ezzel még csak a túlértékelés bűnébe sem estünk.

GERVAI SÁNDOR

* Az elmúlt hét keddjén helyezték örök nyugalomra a rákoskeresztúri temetőben, miután az ostrom alatti ideiglenes temetkezési helyéről, a Szent István-parkból exhumálták.

A Palesztina-kérdésről

Nemesak a zsidóság, de szinte az egész világ érdeklődésének előterében áll ma Palesztina kérdése. Alábbiakban néhány rövid hírt közlünk, melyek érdekesen világítják meg a különböző állásfoglalásokat és eseményeket:

HAROLD LASKI.

a brit munkáspárt végrehajtóbizottságának vezetője a „The Nation“ c. lap aug. 4-i számában írt cikkében kijelentette, hogy a munkás-kormány „meg kell az 1939 óta olyan gondosan ápoltt páncárab mozgalmával végérvényesen éleltnie, hogy az európai zsidóság szomorú maradvékát nem fogják feloldozni azért, hogy ünnepnapjuk legyen az arab elfedeknek a Közép-Keleten.“

A HÁBORUS MENEKÜLTÜGYI IRODA

(War Refugee Board) legutolsó jelentése, amelyet William O'Dwyer, azelőtt a végrehajtóbizottság vezetője, adott ki, felkéri az Egyesült Államokat, hogy az Egyesült Nemzeteknél tegye meg a szükséges lépéseket Palesztina kapuinak megnyitása érdekében a hazatérő európai zsidók számára. A jelentés beszámol azokról az utolsó próbálkozásokról, amelyekkel igyekeztek náci koncentrációs táborokból zsidókat még kimenteni és azokról az alkudozásokról, amelyeket a németek folytattak zsidók felett, mint holmi zálogtárgyak felett, hogy ezen a módon biztosítsák a háború utolsó hónapjaiban a nekik szükséges élelmet és felszerelést.

AZ AMERIKAI KERESZTENYEK PALESZTINA-BIZOTTSÁGA

felvilágosító akciót kezdeményezett a palesztinai zsidó célok érdekében. „Nekünk amerikaiaknak érdekünk, hogy segítsük megoldani a zsidó problémát“ — jelentette ki dr. E. C. Lindeman a Bizottság legutóbbi szemináriumán.

A ZSIDÓ NEMZETI ALAP

földhozadéka 1939 óta megketőződött, jelenti Elisav M. Epstein, a Zs. N. A. palesztinai vezetője, aki jelenleg Amerikában tartózkodik. 200.000 hold (acre) a zsidó nép kezelésében van és több mint 50.000.000 dollárt tesz ki a befektetett tőke.

A PÁN-ARAB LIGA.

mint Londonból jelentik, 2 millió dollárt költ az Egyesült Államokban és Angliában páncárab és anti-cionista propaganda.

9100 ZSIDÓ

érkezett Palesztinába 1945 jan. 1-e óta, jelenti az UPA.

TOVÁBBI 2 MILLIÓ HOLD

(acre) föld vásárlására kaptak a zsidók engedélyt Palesztinában. Dr. Abraham Granovsky, a Zsidó Nemzeti Alap jeruzsálemi vezetője szerint ezáltal 4 millió zsidó nyer elhelyezést anélkül, hogy az arabokat ki kellene telepíteni.

KERESKEDŐK

részre legolcsóbban kaphatók evőeszköz, zsebkész, látkat, hajta és más háztartási cikkek

Kahán Testvérek

BUDAPEST, VII., SIP-UTCA 4.

Telefon: 221—244.

Aranybevértőhely

Nagydiófa-utca 9.

Hajpótrészeket

készít, minden színben és méretben Remény, hajfestőmester, Csengery-utca 84. szám.

Selejt-filmet.

VESZÜNK: „Royal“ Rt. Szabolcs-utca 29. Telefon: Lipót 394.

Olaj-festmények

Hoffmann Ferencné

MOST: IV., Gerliczy-utca 5.

PEDIKÜR,

tyúkszemvágás, lábpolás FENYŐNÉ, Szérvessy-u. 36. földsz. 1.

BÖRÖNDÖT, RETIKÜLT stb.

GOLDLÁSZLÓ bőröndöstől (Baross-tér 15 Keletivel szemben. Telefon: 224-890) VEGYEN, hol a legjobbat, a legolcsóbban kapja.

Goldberger Salamon emlékezete

A Zsidó Gimnázium Barátainak Egyesületét Goldberger Salamon halálával nem pótolható veszteség érte. Ha ez a kijelentés minden más esetben banálisnak hangzik is, ez alkalommal a szószertul való igazságot jelenti.

Goldberger emberi erényei a legszebben a Barátok Egyesületében nyilvánultak meg. A mi körünkben a Barátok Egyesületének zöld asztalánál Goldberger mint a szeretet és jószág apostola bontakozott ki. Egyetlen egy gondolatnak valószínűs megcsallottja volt: a zsidó ifjúságnak a zsidóság számára való megmentése. Az iskola legyen a nevelő-munka kerete, az Egyesület nyújtsa a szükséges eszközöket. Ez volt Goldberger vezető eszméje. Ő nevelte rá az Egyesületet erre a gondolatra és mutatott irányt és utat az áldozatkészre. Elváhatatlan jóbarátjával, boldogult Krámer, Malkiéllel együtt merész vállalkozásba fogott, mindjárt működésének elején: iskolánknak templomot építettünk. A szorgalmi idő alatt mindennapi istentiszteletben is részt vettünk a diákok csoportonként. Pét orával a tanítás megkezdése előtt Sachrit ima folyt egy teremben. De szombatban nem lévén tanítás, így a reggeli ima vesztélyben forgott. A vezető tanár szombati reggelizést ajánlott, ami a diákok részvételét a Sachritban megkönnyítette. Több sem kellett Goldbergernek. Meleg szívűnek szeretetével nekifekült az ügynek és egész intézménye fejlesztette, amely egész éven át gondoskodott a szombati reggeliről.

A családi együttérzés és összetartás egyik eszköze volt a Barátok Egyesületének naplárát is. Minnyi fáradozás és munka kellett ahhoz, hogy a naplár évenként megjelentessük. Goldberger nem tagadott, szívós munkával és agilis propagandával összehozta a költségeket, mert meg volt győződve a naplár zsidónevelő szerepéről.

A lezajlott vérzivatar súlyos veszteségeket okozott nekünk is. Kiderült a Barátok Egyesületének tartó oszlopai és nagyon megritkultak számontartott volt növendékeink sorai, de Goldberger máris ott termelt a kormányrudnál, seregszemlét tartott a megmaradt „menekülték“ felett és megtette az első lépést az Egyesület felújítására. Beteg, legyöngyült szívvel, de szívós energiával akart ismét munkába állni. A sors, amely annyi vészen átsegítette, ez alkalommal kérelhetetlen volt. Nem kell emlékeztetnem az igaz jámboroknak, tetteik az ő igaz emlékeik. Goldberger Salamon egy egész nemzedék szívét vette be kitörölhetetlenül a maga áldásos emlékével.

Dr. ROSENFELD VIKTOR,
a Zsidó Gimnázium Barátainak Egyesületének titkára

G L O S S Z A K

EGY UTCAI PLAKÁTON

azt olvassuk, hogy a bori munkaszolgálatos zászlóalj bajtársi összefüggéssel kapcsolatos *hírt* rendeznek december 15-én. Összintén megvalljuk, hogy ennek a plakátnak olvasán némiképp megdöbbszünk. Bor a magyart zsidó munkaszolgálatosok egyik legszörnyűbb emlékü lövőkelepe volt. Munkaszolgálatos testvéreink ott végigjárták a szenvedések iskolájának valamennyi osztályát. Köztudomású tény, hogy rengeteg munkaszolgálatos pusztult el a bori bányánál s még többen estek áldozatul visszatérőben náci fenekedések, zsevesztett vérengzéseinek. Ezek után nem tudjuk elképzelni, hogy ilyen emlékek feltornyosulása közben az élethez maradtak hogyan — *perdülhetnek* táncra. „Haláltánc” lehetne csak méltó azokhoz a ráncokhoz, amelyeknek emlékeit Bor mindazokban felidézi, akiket *szereposztás* soruk *odaszedte*. Igén, gyűljenek, álljenek össze, mind gyakrabban a bori bajtársak és néma, dermedt csöndben vagy keserű kifakadáskor emlékezzenek meg azokról, akik közülük nem térhettek vissza...

(Ugy értesülünk, hogy közben a bál „le is zajlott” — még pedig a Jókai-utcai és Óutcai szomszédos házak lakói szerint — jazz zenével, hangos karjongszavakkal kiváló, gyors-kiírattal. Mondanunk sem kell, hogy a százecernyi, hozzátartozóit gyászoló, vagy kis részben hozzátartozóit visszaváró magyar zsidóság nem vállalt közösséget sem a bál rendezőivel, sem résztvevőivel.)

„NEM JÓL NÉZNEK KI

azek a bizonyos zsidó szállítások, állapították meg Szálasiék minisztertanácsán” — vallotta a népbíróági tárgyaláson Vajna, volt nyilas belügyminiszter. Azt is monddta: „Tudunk arról, hogy rablóziványok fosztogatnak, gyilkolnak, és azt hiszem, gyilkoltak is”. „Nem jól néznek ki” — és „azt hiszem”! Mily együgyűen hangzik ez egy volt rendőrmiszter szájából. Egyébként valamennyien így próbálkoznak, a gyilkosságok, rablások, fosztogatások és embertelenségek legfőbb kezdeményezői, szervezői és irányítói, azt

hívén, hogy hazug védekezésüket tudomásul veszik és elhiszik nekik. Ország-világ tudja, hogy mi történik itt, csak ők nem tudtak akkor azokról. — mondják most. Az akasztófa árnyékában gyáván tagadnak és hazudoznak. De ez nem segíthet rajtuk. Büneik sorozatának enyhé válasza minden emberileg kiroható büntetés.

„HA ELŐRE TUDTAM VOLNA

amit most tudok” — vallotta Fidé, a Pálffy, Szálasi kijelölt utóda. S mi az, amit ha tudott volna. — amit most már tud. Az, hogy a németek mennyi kegyetlenséget követtek el a „foglyok”-kal. Értsd a deportáltakkal. A deportált zsidókkal. Csesemőktől kezdve az agastyánokig. Mindenki tudta, jelentések forogtak közközen az auschwitz és más haláltáborok borzalmairól. Illetékes helyekre is eljutottak. Szálasi—Pálffyékhoz is. De nem törődtek velük. Tovább szállították az áldozatokat — a német gyilkosok részére. De Fidé még tovább megy. A vád tárgyává tett, gyilkosságokra uszító antiszemita cikkeket sem írta volna meg a Hare-ha — mondta —, hanem lelkiismereti kérdést csinált volna az első antiszemita szóból, amit kifejtett. Így mondta s mi azt feleljük, hogy nem csinálhattott volna lelkiismereti kérdést, mert nem is volt lelkiismerete. Amiről hogy nem volt egyiküknek sem. Lelelkiismeret és lelkiismeretfordulás nélkül álltak meg tudatosan 600 ezer zsidó sírját s döntötték pusztulásba az egész országot.

HIVJON-JÖJJÖN!

Veszek férfi és nő ruhát, fehérneműt, szőrmekabátokat, írógépet, pénzeszközöket, érmét, órákat, kerekpárt, Petőfi Sándor-u. 2. Áltárban és Budán, Krisztina-ker. GERSTL-MAJOROSI 119.

Bőröndöt

használat magas áron veszek. DON TESTVÉREK. Király-u. 61.

Árva kisleányt

14-15 éveset, aki a háztartásban is segít, gyermektelen házaspár magához venne. Ajánlatok „Csakidő” jelölése a Kiadóhivatalba (VII., Sip-utca 12.) küldendők.

Az óbudai deportálások vetekedtek a vidéki deportálások borzalmaival

Óbuda ma mérhetetlen távolsághoz van Pesttől s az oda-utazás valóságos Odüsszeia. E hosszú út alatt bőven volt idő a gondolkodásra. E sorok írója ismerte az óbudai hitközséget fénykorában s most szinte fél ettől a találkozástól. Valahogy úgy volt vele, mint a szerelmes férfi, aki hosszú évek után először pillantja meg egykori ideálját s remegve vizsgálja az évek nyomait a szeretett arcán. Sajnos, az elmúlt év nagyon megváltoztatta az óbudai hitközség arculatát.

Spatz Nándor hitközségi elnök vezetésével szemléljük a német megszállás okozta pusztításokat. A székházat kifosztották, a templomot istállónak használták, a padokat, de még a padlót is elhízelték, a híres óbudai zsidó múzeum felbecsülhetetlen értékű irásait szemétre dobálták. A pusztulás, a pusztítás képe fogad mindenkit.

Szemlélünk végeztével Spatz elnök szobájában beszélgetünk. — Hogy történt a hitközségi élet megindulása? — kérdezzük az elnöktől.

— Február 6-án jöttünk ki ide először. A kerületi előjáró kérésére összeültünk a hazatért óbudai zsidókat. Az orosz parancsnokság felhívására megindultunk a hitéletet. Eleinte nagy nehézségekkel küzdöttünk, hid nem volt, Pesttel nem volt semmi kapcsolatunk. Amidőn lehetett, összeköttetésbe léptünk a pesti hitközséggel és a Jointtal és az ő támogatásával igyekeztünk segíteni a súlyos helyzetbe jutott óbudai zsidóságon, mely 85%-os veszteséget szenvedett. A Németországba deportáltaknak alig öt százaléka tért csak vissza. Az óbudai deportálások vetekedtek a vidéki deportálások borzalmaival. A valamikor gazdag hitközségi tagok 95%-a elvesztette vagyonát, lakását és üzletét. A Joint élelemmel és részben pénzzel segített meg az éhhaláltól hittestvéreinket. Májusban ideiglenes intézőbizottság alakult, mely megkezdte a romok eltakarításának őrási munkáját. Ez a munka részben be is fejeződött. Az istentiszteleteket a hitközségi iskola tantermében kell megtartanunk, mivel templomunk, amelyet annakidején emlékeknek nyilvánítottak, sajnos, jó ideig nem lesz használható állapotban, bár dr. Naményi Ernő az Orsz. Zsidó Múzeum elnökének kijelentése szerint a templom restaurációja zsidó érdek is.

— Hogy áll az adózás ügye Óbudán?

— A hittestvérek kereseti le-

hetősége kisebb, mint Pestén. S így az adózókékv ellenére bevételünk is kisebb. Tagjaink 95%-a munkás és tisztviselő és igen sok a keresetküli öreg. Bár tudom, hogy nagyrészt szegények, mégis kérem dolgozó hittestvéreinket, hogy adóikkal támogassák hitközségünket.

— Milyen elvek és gondolatok szerint látja megoldhatónak a hitközség súlyos problémáit?

— Régi barátság fűz Stöcker Lajoshoz, a pesti izr. hitközség elnökéhez. Sokszor beszélgettem vele a zsidóság különösen pedig az óbudai zsidóság helyzetéről. A zsidóság egybeforrasztásáról és tömörítéséről vallott elveivel mértékben egyetértek, mert magam is azon a részen vagyok, hogy a kis hitközségek életképtelenek. Régi és bevált tétel, hogy egységben az erő, amely egyéig nem jelenti szükségképpen önállóságunk teljes feladását.

— Milyen zsidó intézmények működnek Óbudán?

— A Joint gyermekvédelmi osztálya életre hívta napközi otthonokat, amely a hitközség székházában működik. 50-60 teljesen árva gyermek él itt. Chevránk is kezd lassan magához térni. Nagyon nélkülözünk a népkonyhát, egyelőre nem működik még a Nőegylet, mert nagyon kevés nő tért vissza a deportáláshoz, de célunk, hogy újjászervezzük ezt a nagymultu intézményünket. Fintalság hárvában szünetel a munka az Óbudai Zsidó Ifjak Baráti Körében.

— Mit tart a legfontosabb feladatnak?

— A legfontosabb feladatunk a szegénység gondozása. A nincsteleseknek élelemmel való ellátása és pénzeszközben való részvétel. Amíg hittestvéreink lelki és anyagi egyensúlya nincs biztosítva, addig nem mondhatom, hogy értelme volt működésnek. Kérem a hittestvéreket, bármilyen ügyükben forduljanak bizalommal hozzám. Létszámmal és szükséglettel rendelkezőkre. A szegények és rászorultak legyeknek nyugodtak, addig nem nyugozunk, míg ügyüket kedvezően el nem intézzük.

— Mit vár a most megválasztott vezetőség munkájától?

— Vezetőségünkben belefoglal a zsidóság minden rétege és frakciója. Közös munkánk eredményeképpen remélem, hogy az ország e legvégül hitközsége újra elfoglalhatja méltó helyét a magyar zsidóság intézményei között.

Kecskeméti György

BUNDÁK

nagy választékban olcsón

Szemere szücsné
ERZSÉBET-KÖRUT 26
második emeleten

HIREK

— **Ujjalakult a váci aut. orth. hitközség.** A váci aut. orth. hitközség november 11-én alakult újjá. A hitközség elnöke **Lehovich Béla**, alelnöke **Abelesz Ignác** és dr. **Kohn Lajos**, pénztáros **Kiszner Sándor**, ellenőr **Klein Fülöp**, gondnok **Braun Armin** és **Reiner József**, titkár **Grosz Ede** lett. Megválasztották még a 11 rendes és 5 pótló választmányi tagot is.

— **A Pesti Izr. Hitközség e heti Oneg Sabbat ünnepélyének** előadója, **Farkas Ernő** folyó hó 22-én 1/4 órai kezdettel „Uj zsidó kultúrélet” címmel tart előadást a hitközség disztermében. Előtte a Hanhuc ifjúsági kórus **Mandel Lajos** főkantor vezetésével héber dalokat ad elő. Fűtött terem.

— **„Történelmi Menora.”** Helyen cimen tartotta meg a WIZO ezévi chanukka-ünnepélyét december 6-án a Pesti Izr. Hitközség disztermében. A zsidóság történelmének menőjén egy-egy mécses gyújtott nyolc előadó, a zsidó história nyolc markáns fejezetének bemutatásával. **Gécs Teri**, **Breszlauer Lászlóné**, **N. Stern Renée**, **R. dr. Kepes Dóna**, **Gondos Sándorné**, **dr. Sós Ernőné**, **Szillányi Erzsébet**, **Kohn Mártonné** fejtételei felvonultatották a mult diákoságát, zenvedéseit, reményeit és a megújulás irányaképpen **Erec Israel** felé mutattak. A finoman megrendezett és szellemesen szórakoztató ünnepséget, amelyen **Mandel Lajos** főkantor énekkel, **Kilfinőn** közreműködött, a nagy természetű, megőrző közönség lelkes érdeklődése kísérte mindvégig. (Dr. R. M.)

— **ELVESZETT ÉRETTSEGI BIZONYÍTVÁNY.** **Barta János** névre szóló érettségi bizonyítvány elveszett. Felmentés semmivel.

— **HYMEN.** **Vajda Lulu** és **Fried Sándor** jegyesek.

— **LEGFOLGYALÓ HIRDETŐVÁLALAT.** VII. Erzsébet-körút 39. számú helyen vezet. Telefonszáma a fővárosban 422-308.

BRILIÁNST, ÉKSZERT,
napi áron

Scheer György

Semmelweis-utca 19, félmelet 1
Telefon: 183-091.

ARANYAT VÁSÁROL

Megnősülne

v. benősülne magányos, 39 éves, izr. önálló kereskedő. Fiatal urilány v. asszony ismeretségi keretében, kinek lakása van. Leveleket „Élettársat keresek” jellegűen Arató hirdetőbe, Erzsébet-kör. 14.

Perzsaszőnyeg
ZSÁK, PONYVA

Vétel! Eladás! UNGÁR, Király-u. 14.

Házvezetőnő ajánlkozik

elsőrendű főzőnő, nagy gyakorlattal. Alsóerdő-sor 12. Isz. 7.

A Vivó és Atlétikai Club ismét a porondon

Az 1906-ban alakult és immár közel 40 éve fennálló VAC, a zsidóság reprezentatív sportegyesülete ismét szabadon működik, tanítja és neveli az ifjúságot a sportra és vezet az uton, amelyre ez előtt négyven esztendő előtt lépett. Hosszú évtizedek küzdelmei állnak az egyesület mögött, mely sikerrel kiállta az idők viharát és megőrizte és megerősödvé harcolt tovább, hogy a zászlójára irt eszméket diadalra vigye.

A VAC sportolói az első világháborút megelőző és az azt követő években a sport minden ágában kimagasló eredményeket értek el. Futballistái, tornászai, kézi- és kosárlabdázói bejárták az egész világot, Tel-Avivtól Buenos Airesen, Newyerkon, Londonon és Párizson át mindenütt megfordultak és szerelek dicsőséget a kék-fehér VAC-színeknek. A különböző olimpiásokon is számos VAC-ista képviselte hazánkat és szerelek harradhatatlan érdemeket az országnak és egyesületüknek. Az 1935. év vége felé egymást követő zsidótörvények a sportban is elvezettek kötelességükre. A Vivó és Atlétikai Club működését beszüntették, a zsidók sportolását megtiltották és a VAC ifjúságának az a része, mely nem teljesített állandó munkaszolgálatot, vagy nem került ki Ukrajna halálmezéjére, a legnagyobb tiúkból továbbra is sportolt. Hiányzott azonban a sportból a küzdelem, az ellenféllel való vetélkedés és így a fejlődés lehetősége is. A német megszállásakor természetesen ez a munka is lehetetlenné vált.

A felszabadulás után néhány lelkes VAC-ista hozzáfogott az egyesület reorganizálásához. Éjnapallal téve dolgoztak, felkeresték régi klubtársukat és akiket közülük életben találtak, azonnal bevonták újjászervezési munkájukba. Egyetlen sportfelszerelési eszköz sem állt rendelkezésükre, mindent elraboltak, elpusztítottak. A régi gárda sorai megrikkáltak és az első szeregszemle után szomorúan állapították meg, hogy az 1941-es esztendő hozalmának többszáz VAC-ista esett áldozatul.

A szinte megoldhatatlannak látszó feladat felett most is diadalt aratott a zsidó szív, a zsidó lelkesedés. Hosszu hónapok kemény munkája után sikerült elérni, hogy a VAC-nak 14 szakosztálya működik. Sőt egyes sportágakban versenyzői olyan nagyszemű eredményeket értek el, hogy az egyesülethez már több külföldi meghívás érkezett.

Most, hogy a VAC újra egyenrangú félként szerepel az ország sportéletében, az egyesület vezetősége zászlója alá hívja a zsidó ifjúságot. Ne legyen egyetlen zsidó fiatalember sem, aki nem a VAC-ban sportol. A VAC nem p. állít, a VAC egészséges és elzett zsidó ifjakat és leányokat nevel. Célja maxi-

mális sportlehetőség nyújtása, egészséges és acélerejű generációk előkészítése az életre. Az ország legkiválóbb edzői állnak az egyesület rendelkezésére. A VAC vezetősége szeretettel kéri az egész zsidó társadalom támogatását munkájához. Jöjjenek minél többen táborunkba és segítsenek céljaink elérésében.

Wesel István,
a VAC főtitkára.

Választávirat tengerentuli államokba

A Zsidó Világkongresszus londoni központja választáviratot közölt azokba a tengerentuli államokba, amelyeknek még nincs táviratforgalma Magyarországgal. A táviratokat a Zsidó Világkongresszus és Jewish Agency Magyarországi képviselőinek Statisztikai és Tudakozó Hivatala veszi föl és közvetíti Londonba. (V., Wekerle Sándor-u. 17. II. hivatalos óra bármely hétköznapon 9 és 1 óra között).

Deportáltak!

KI TUD?

Friedländer Sándor és Dezsőről,

Budapesti lakosokról, kiket Jászberénybe való bevonulásukkor Hídvárból vittek el. Auschwitz Birkenau 12. Blockba vitték. Visszaérkezettől márciusi hírek vannak, azóta semmi életjel. Ápródiya várunk értesítést. Fáraóságot bűlősen honorálunk. **FRIEDLANDER SÁNDORNÉ,** Budapest, VI., Dalszínház-utca 10. III. emelet 1. szám.

KI TUD HIRT

Fonfeder Oszkáról

szül. Békéscsabán 1923. Utolsó értesülésünk szerint február elején találkoztak vele GLEWITZBAN, mint győzelmedővel. Későbbi időben ODRUF-BUCHENWALDBAN is látták. Közlést kérnek aggódó szülei. **FONFEDER NÁTHAN,** Békéscsaba.

KERESSÜK:

Gelb Franciska!

főjezetű **GYÖRI FERENCNET** és főtűt **GYÖRI FERENCNET**, akiket 1944 november 15-én vittek el a tég. lagyárból és Püßesabárról volt utolsó hír. Ki bármint tud további sorsáról, nagyon kérem szíves értesítést, **Gies (Gelb) Rózsa, Itusz, Akadémia-u. 19. d. u. 1/3-ig,** vagy **Zilzer Sándorné, V., Csáky-utca 23. szám, II. 4.**

ARANY DRÁGAKÓ EZÜST

Schulz Jenő cég
órák-ékszerész (órajavítás)

VII., Wesseleny-u. 8. a régi házban

Gergely Miklós
aranyműves és ékszerész

VÉTEL ELADÁS

A zsinagóga naptára

December 16, vasárnap: Tévesz 12, hétfő: 13, kedd: 14, szerda: 15, csütörtök: 16, péntek: 17, szombat: 18.

Szombaton, december 22-én heti szidra: Vajeli, háftóra: I. Kir. II, 1-12.

IMAIDÓK:

Imaházak	Péntek este	Szombat				Hétköznap	
		reggel	d. u.	este	reggel		
Dohány	8/44	7/10	1/24	4/4	7	4	
Rumbach	8/44	7/9	9/44	4/4	7	4	
Bethlen	8/44	7/10	1/24	4/4	7	4	
Csáky	8/44	7/10	1/24	4/4	7	4	
Dózsa	8/44	7/10	1/24	4/4	7	4	
Nagyfuv.	8/44	8	1/24	4/4	7	4	
Páva	8/44	9	1/24	4/4	7	4	
Zugló	8/44	7/10	1/24	4/4	7	4	

Péntek esti gyertyagyújtás:
3 óra 45 perckor.

December 21-én és 22-én funkcionálnak: a dohányutcai templomban péntek este prédikál: dr. **Hevesi Ferenc**, szombat délelőtt prédikál: dr. **Herskovits Fábán**, előimádkozik: **Linetky Bernát**.

Rumbach Sebestyén-utcai templomban szombat délelőtt prédikál: dr. **Fischer Benjámín**, előimádkozik: **Mandel Lajos**.

Bethlen-téri templomban péntek este prédikál: dr. **Schwarcz Benjámín**, előimádkozik: **Kate Izrael**.

Csáky-utcai templomban péntek este prédikál: dr. **Berkovits József**, előimádkozik: **Herskovits Béla**.

Dózsa György-utcai templomban péntek este prédikál: dr. **Mandel Miklós**, előimádkozik: **Purjesz Mór**.

Nagyfuváros-utcai templomban péntek este prédikál: dr. **Salgó László**, előimádkozik: **Spitzer Jakab**.

Páva-utcai templomban péntek este prédikál: dr. **Rosenblum Manó**, előimádkozik: **Fennbaum Dávid**.

Zuglói templomban szombat délelőtt prédikál: dr. **Bernáth Miklós**, előimádkozik: **Farkas Emil**.

Budai istentiszteletek: Péntek este 1/4, szombat délelőtt 1/11. III., **Zsigmond-utca 49.** Prédikál: dr. **Benoschofsky Imre**, előimádkozik: **Sirota Sándor**. — XI., **Boesky-ut 37.** Prédikál: dr. **Klein Miklós**.

UJÉLET

A MAGYAR ZSIDÓSÁG LAPJA

Szerkesztőség és kiadóhivatal:
VII., Sip-u 12. — Telefon: 423-930.

Kiadótulajdonos:

A MAGYARORSZÁGI ISRAELITÁK ORSZÁGOS IRODÁJA

Felölös szerkesztő és felelős kiadó:
ROÓZ REZSŐ

Előfizetés egy hónapra 1200 Pengő.
Beküldött kéziratokat nem örlünk meg s visszaküldésükre nem vállalkozunk.

Nyomatott a Globus nyomdai műintézet Rt. körforgógépein. Felnyomdavezető: **Margittay Antal**.